

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні умови розвитку України, її входження до світового співтовариства спонукають до змін у всіх сферах суспільного життя, зокрема в системі освіти, котра становить основу відтворення інтелектуального та духовного потенціалу народу, слугує потужним засобом розв'язання проблеми професіоналізації життя країни.

Нині є очевидним, що модернізація вищої освіти України є об'єктивною необхідністю, адже в ХХІ столітті значно розширились її функції та роль у суспільстві. Вища школа України зорієнтована на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій і примноження досвіду, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, вихід вітчизняної науки, техніки та культури на світовий рівень, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями.

Усе це зумовлює потребу подальшого поліпшення підготовки майбутніх вчителів і, зокрема, вчителів іноземних мов.

Актуальною проблемою професійної освіти останніх десятиліть є технологізація педагогічної діяльності. Реалізація цього процесу потребує нових підходів до організації навчального процесу та вибору його складових (цілей, змісту, форм, методів і засобів), а також підготовки педагогічного колективу до цієї діяльності. Упровадження сучасної моделі навчання в практику вищого навчального закладу пов'язано з розробленням і використанням нових педагогічних технологій і технологій навчання. Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітнього процесу в певних умовах навчання незалежно від навчального предмета, а технологія навчання «шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета» [1, с. 24].

Аналіз попередніх досліджень. Різноманітні дидактичні проблеми інновацій навчання знайшли відображення в працях педагогів-учених і практиків: В. Бондаря, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Дичківської, Д. Левітеса, М. Кларіна, О. Пехоти, С. Сисоєвої, Р. Сафіна, Г. Селевко, О. Шестопалюка, А. Фурмана та ін. Вони досліджують і впроваджують нові максимально ефективні технології навчання, у результаті яких формується високо адаптована, активна, творча особистість.

Мета статті — обґрунтування доцільності впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес вищого навчального педагогічного закладу (ВНПЗ).

Виклад основного матеріалу. Основними формами організації навчального процесу практично у всіх ВНПЗ світу є лекційні та практичні (семінарські, лабораторні) заняття. Будучи прогресивною протягом останнього століття, тепер, в умовах науково-технічного прогресу та ринкових умов, ця система все більше перестає задовольняти потреби суспільства у вищій освіті та потребує вдосконалення. Причиною цього стало як закономірне та неминуче зростання обсягу загальноосвітніх і професійних знань, що підлягають обов'язковому засвоєнню, так і зміна вимог суспільства до вищої освіти. Критика сучасної системи навчання найчастіше пов'язана з пасивністю студентів на заняттях та відсутністю інтересу до навчання, зниженням якості знань.

Особливістю інтерактивного навчання є підготовка молодого людини до життя та професійної діяльності в умовах ринку на заняттях з будь-якого предмета навчальної програми. Це вимагає активізації навчальних можливостей студента замість переказування «готової» інформації.

За О. Пометун, суть інтерактивного навчання полягає в тому, що «навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів, студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де студент і викладач є рівноправними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють» [5, с. 262].

Інтерактивність освіти сприяє формуванню предметних умінь і навичок, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації та виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання студенти вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, критично та творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. У цих випадках до роботи залучаються всі учасники процесу, які працюють у групах в облаштованому кабінеті за підготовленим заздалегідь викладачем матеріалом, із дотриманням процедури та регламенту, в атмосфері довіри. Інтерактивне навчання змінює звичні ілюструючі форми на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Ураховуючи вищесказане, можна відзначити такі методичні особливості організації інтерактивного навчання: застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу та самоконтролю індивідуальної та групової діяльності.

Питання класифікації інтерактивних технологій навчання розкрито в науковій літературі в неповному обсязі. За формами навчальної діяльності інтерактивні технології поділяють на чотири групи.

– Інтерактивні технології кооперативного навчання — модель організації навчання в малих групах студентів об'єднаних спеціальною навчальною метою. До кооперативних технологій належать: робота в парах; ротаційні (змінювані) трійки; два, чотири — усі разом; карусель; робота в малих групах; акваріум.

– Інтерактивні технології колективно-групового навчання — це технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всієї групи: обговорення проблеми в загальному колі; мікрофон; незакінчені речення; мозковий штурм; навчаючи — вчуся; ажурна пилка; аналіз ситуації; дерево рішень.

– Технології ситуативного моделювання — це побудова навчального процесу за допомогою включення студентів у гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються): імітаційні ігри — спрощене судове слухання; громадські слухання; розігрування ситуацій за ролями.

– Технології опрацювання дискусійних питань — це широке публічне обговорення якогось дискусійного питання, метод ПРЕС; займи позицію; зміни позицію; безперервна шкала думок; дискусія в стилі телевізійного ток-шоу; дебати [3, с. 45].

Інша класифікація інтерактивних технологій за типами мислення та сприйняття нового матеріалу студентами (автор — Ховард Гарднер, відомий психолог у галузі освіти).

1. Лінгвістичний тип мислення: групові дискусії; презентації; дебати та інші.

2. Логіко-математичний тип мислення: мозковий штурм.

3. Моторний тип мислення: робота в групах; робота в парах; акваріум та інші [2, с. 66].

Надзвичайно важливою проблемою у навчанні іноземним мовам стає майстерність викладача-педагога. Творче відношення та новаторство педагога стають можливими лише за умови усвідомлення себе не тільки викладачем — носієм певної інформації, а вченим-дослідником, для якого важливим є вміння не лише давати відповіді на запитання, а й ставити самі запитання та спонукати студентів до самостійного пошуку відповіді.

Практичний досвід показує, що використання в навчальному процесі інтерактивних технологій навчання допомагає їм досягти плавного переходу від набуття лексичних мовленнєвих умінь у процесі комунікації, збільшить діапазон термінологічної лексики за фахом, зробить процес навчання цікавим, пізнавальним, професійно-спрямованим та особистісно значущим. Інтерактивні технології навчання стимулюють когнітивні процеси та активізують мовний і мовленнєвий матеріал в іншомовному спілкуванні студентів, розвивають їхні творчі здібності і професійно орієнтовані вміння в наближених до реальних умов.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій, зокрема, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу та ґрунтовно його вивчити (а не перетворити технології на безглузді «ігри заради самих ігор»), педагог має старанно планувати свою роботу, щоб: дати завдання студентам для попереднього підготування: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання; відібрати для заняття такі інтерактивні вправи, котрі дали б студентам «ключ» до освоєння теми; під час самих інтерактивних вправ дати студентам час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно або «граючись» виконали його; на одному занятті можна використовувати одну (максимум — дві) інтерактивну вправу, а не їх калейдоскоп; дуже важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в інтерактивній вправі.

Для зміцнення контролю над перебігом навчання за умов використання інтерактивних технологій викладач має попередньо добре підготуватися: ґрунтовно вивчити та продумати матеріал, у тому числі додатковий, наприклад, різноманітні тексти, зразки документів, приклади, ситуації, завдання для груп тощо; старанно планувати та розробити заняття: визначити хронометраж, ролі учасників, підготувати запитання й можливі відповіді, виробити критерії оцінки ефективності заняття; встановити правильні взаємовідносини з колективом студентів, створити доброзичливий психологічний настрій, котрий сприяє активізації процесу навчання та виявленню творчих здібностей студентів.

Для досягнення комунікативної компетенції — комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь — викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на учня (*learner-centered lessons*), цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри викладача в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук. Існують різні варіанти цього напрямку в сучасній методиці, які мають різні назви — «Whole Language Content Approach», «Cognitive Approach», «Content-Based ESL Program», «Cognitive Academic Language Approach», «Co-operative Learning», «Interactive training».

Інтерактивне навчання дозволяє розв'язати одразу кілька завдань: розвиває комунікативне вміння та навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечує виховне завдання, оскільки змушує працювати в команді, прислухатися до думки кожного. Використання інтерактиву знімає нервові напруження, дає можливість змінювати форми діяльності, переключати увагу на основні питання.

Найбільш відомі форми інтерактивних методів — «велике коло», «вертушка», «акваріум», «дебати», «мозковий штурм», «Джигсоу».

Нагадаємо коротко про деякі з них.

За методом «велике коло» група учасників процесу розміщується у великому колі. Формулюють проблему, після чого протягом 10 хвилин кожен індивідуально записує свої пропозиції для її розв'язання. По колу учасники зачитують свої пропозиції, група уважно

вслуховує (не критикуючи) і голосує за кожним пунктом: включити чи не включити його в загальне рішення, фіксоване на дошці. Найдоцільніше застосовувати цю методику, якщо необхідно швидко визначити шляхи розв'язання певної проблеми.

Метод «акваріум» — форма діалогу, коли групі пропонують обговорити проблему перед глядачами. Кожна мала група обирає того, кому вона може довірити вести діалог. Це може бути й кілька бажаючих. Усі інші учасники процесу виступатимуть у ролі глядачів.

Цей метод дає можливість побачити кожного «збоку», побачити, як відбувається спілкування, яка реакція на чужу думку, як аргументовано кожен тезу, як залагоджують конфлікт, що може назрівати в процесі дискусії. Кожен глядач має можливість порівняти почуте з особистою думкою, зробити певні висновки.

Метод «Джигсоу» використовують для навчання в групах, склад яких змінюється під час роботи. Характерний тим, що кожен член первинної групи стає експертом одного з аспектів теми, яку вивчають в експертних групах. Після опрацювання своїх частин теми кожен учасник навчає інших, повернувшись до первинної групи, тобто учасники процесу вчать один одного. Головна мета полягає в тому, щоб усі члени колективу однаково повно вивчили всі аспекти заданої провідної теми. Після того, як повністю завершився процес навчання та контролю в навчальних групах, здійснюється індивідуальна оцінка всіх студентів.

Слід зазначити, що використання інтерактивних технологій — не самоціль. Це лише засіб для досягнення такої атмосфери в колективі, котра найкраще сприяє співробітництву, порозумінню та доброзичливості, дає можливість дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Усі технології інтерактивного навчання потребують напруженої розумової роботи студента та його власної активної участі в здобутті знань і вміння їх використовувати на практиці.

Застосування інтерактивних технологій висуває нові певні вимоги до структури навчальних занять. Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів [4]:

- мотивація;
- оголошення теми та очікуваних навчальних результатів;
- надання необхідної інформації;
- інтерактивна вправа — центральна частина занять;
- підбиття підсумків, оцінювання результатів навчального заняття.

Мета мотивації — зосередити увагу студентів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми. Суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес навчання, мати в ньому особисту власну зацікавленість, усвідомлювати, що та навіщо він зараз робитиме. Без виникнення цих внутрішніх основ — не може бути ефективного пізнання.

З цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у студентів подив, здивування, інтерес до змісту знань та процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій як у житті, так і у професійній діяльності. Це може бути і коротка розповідь викладача, і бесіда, і демонстрація наочності, й нескладна інтерактивна технологія («мозковий штурм», «мікрофон» тощо). Мотивація чітко пов'язана з темою заняття, психологічно готує студентів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Цей елемент має займати не більше 5 % часу відведеного на заняття.

Серед визначених переваг інтерактивного навчання слід виділити наступні: встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування; студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі; викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки; студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром; викладач не домінує; кожен студент залучений до роботи; має певне завдання; слабкі студенти можуть

отримати допомогу від більш сильних; студенти можуть використовувати свої знання і досвід, набутий раніше.

Таким чином, новітні методи навчання іноземних мов сприяють одноразовому вирішенню проблем комунікативного, пізнавального та виховного характеру: розвивати уміння і навички спілкування, встановити емоційний контакт із студентами, навчити їх працювати в команді, зважати на думки і висловлювання інших. Аналіз педагогічних джерел засвідчив, що розвиток пізнавальної активності майбутніх фахівців залежить від змісту, організації й ціннісних орієнтацій навчального процесу, від характеру та стилю діяльності його учасників. Це потребує застосування інтерактивних технологій, які сприяють ефективному розвитку пізнавальної активності та забезпечують чіткий педагогічний вплив на особистість студента протягом усього періоду навчання. Вивчення і застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надають можливість викладачам іноземної мови впровадити та удосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань студентів.

Література:

1. Бондар С.П., Момот Л.Л., Липова Л.А., Головка М.І. педагогічні технології в шкільній освіті. Навчальний посібник / За заг. ред. С.П. Бондар. — Рівне: Ред. — видав. Центр «Теніс» Міжнар. ун-ту «РЕГІ» ім. акад. С. Дем'янчука, 2003. — 200 с.
2. Гончаров С.М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: Навчально-методичний посібник. — Рівне: НУВГП, 2006. — 172 с.
3. Зубченко О. Особливості сучасного етапу розвитку західноєвропейських педагогічних технологій. // Рідна школа. — 2004. — серпень. — С.66.
4. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем майстром / Упор.: Андреева В.М., Григораш В.В. — Х.: Вид. група «Основа», 2006. — 352с.
5. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок інтерактивної технології навчання: Наук. — метод. Посібник. — К., 2004.

Автор доводить, що використання інтерактивних технологій у навчальному процесі ВНЗ збагачує професійну компетенцію випускника та наближає її до європейських стандартів. У статті розглянуті напрями забезпечення якісного контролю умінь і навичок майбутнього вчителя під час навчальних занять у процесі застосування інтерактивних технологій.

Ключові слова: інтерактивні технології, майбутні вчителі, контроль умінь і навичок, навчальний процес.

Автор доказує, что использование интерактивных технологий в учебном процессе ВУЗа улучшает компетенцию выпускника и приближает ее к европейским стандартам. В статье рассмотрены направления качественного контроля умений и навыков будущего учителя на учебных занятиях в процессе использования интерактивных технологий.

Ключевые слова: интерактивные технологии, будущие учителя, контроль умений и навыков, учебный процесс.

The author proves, that using the interactive methods of studying stimulate structural and critical thinking; develop communicative abilities and skills for opening students' creative possibilities. The main aim of these educational technologies will be to increase the efficiency of the professional formation of students. A teacher must use the interactive methods of studying with the purpose to activate students' activity.

Key words: interactive methods, future teachers, control abilities and skills, the educational process.